

Јовица Аћин приредио и превео књигу Валтера Бенјамина *Анђео историје*, која је изашла у издању Службеног гласника, а чак је превео неке од есеја који до тада нису били никада преведени на српски. Клисурин Бени се појединим деловима биографије везује добрим делом за историјску личност и рад чувеног Валтера Бенјамина, за кога се у помињаној публикацији каже да представља „једну од најмаркантнијих интелектуалних фигура 20. века”, и који се у својим промишљањима и есејима бавио управо питањем историје. И можда је баш то онај „шум једне једине капљице” који је Аћин чуо у „јеку тих милиона капи”, што је уједно и реченица којом је завршио овај роман. Но, подсетићу: и ова је, као и свака прича, опет преломљена кроз душу онога ко је приповеда, ко живи да би причао, ко истанчано слуша да би записао и ко је тако чува од заборава, можда баш негде близу мора, као и у роману, јер „од океана, од мора, нема места где смо ближе Творцу”. Није ли то налик анђелу?

*Драѓана БОШКОВИЋ*

## ДОЖИВЉАЈ И ХРАМ

Ана Ристовић, *Руке у рукама*, Архипелаг, Београд 2019

Песници могу бити инфантилни или опсесивни. Песник може да воли да се игра речима, да их испитује, да од њих нешто прави. С друге стране, песник може да буде опседнут неколиким проблемима из сопственог живота које поезијом покушава да разреши. Типичан пример за прву врсту песника би био, рецимо, Војислав Деспотов, а за другу Момчило Настасијевић. Све Настасијевићеве песме се могу свести у неколико тематских група, које су и саме веома блиске. Па чак му ни то није било довољно, већ у последњем циклусу понавља/дорађује песме које је већ написао. Матерња мелодија и све остало иду после тих неколико основних опсесивних тема.

Ана Ристовић без сумње припада овој групи, групи опсесивних песника. Читалац може да прати развој одређеног мотива из књиге у књигу. Основни мотив код Ане Ристовић, њен музички кључ, је аутобиографски мотив. Овај мотив је вишеструко значајан. Прво, он јасно одређује ко је лирски субјекат Ристовићкиних песама – она сама. Друго, он је у вези са формом њених песама које се у најширем смислу појма могу сврстати у дневничку поезију. Треће, како су песме у којима је овај мотив доминантан углавном породичне, везане су за тему писања. У ранијим књигама је било песама о оцу песнику, затим о мужу књижевнику, а најновија књига почиње песмом о мајци која јој каже да ништа

није важно осим да пише песме („Твој глас“). Мајка у аманет оставља ћерки да пише песме. Ово је додатно занимљиво када се чита у контексту ранијих књига. Отац је тај који је фигура песника у Ристовићкиним песмама. Међутим, на мајци је, која је традиционално чувар огњишта, и која продужује породицу, да од ћерке захтева да настави оно што је отац радио. Само писање песама се овде схвата као продужавање породице, и готово да сваки читалац који ове песме биографски чита може да осети сету у том мајчином захтеву.

Овако постављене песме се баве уобичајеним Ристовићкиним мотивима, а то су предмети, обично ситнице које се налазе по кући, у ормарима и сл. Затим, ту су песме које говоре о путовањима (што је за ову књигу која је писана на резиденцији већ било и наручено), и напоскон однос према литерарном наслеђу. Ту је и још неколико у овој књизи мање фреквентних мотива. Од наведене три групе песама издваја се група песама посвећена путовањима. Пре свега зато што је у овој књизи Ристовићкин критички однос према историјском наслеђу доживео пуну зрелост. Можда најснажнија песма у књизи је „All inclusive“, са својом репризом „Смрт на фотографији“. Песма је грађена као велики каталог туристички популарних локација. Лирски субјект покушава да нађе аутентичност тог доживљаја и налази лаж у свему: „Све што сте до сада видели на путовањима / не вреди ни пишљива боба / јер тамо скоро да вас није ни било. / Ваше ширење видика стечено из уџбеника / и упутства за краткорочну срећу / никуда одмакло није“. И онда насупрот томе Ристовићка налази аутентични доживљај: „Важнији беше онај поглед – / и на њему све и оста – / којим сте са чуђењем, као дете, / посматрали пертлу како се удева у ципелу“. Две су ствари карактеристичне за овај пример аутентичног догађаја. Једно је Анина способност да нађе заиста прави лични доживљај, а не само нешто што би тематски контрастирало осталоме, да створи слику која и сама по себи има естетских квалитета. А друго, да се поново врати својим малим стварима. Дакле, истовремено, пример делује као изузетно оригиналан али и непосредно захваћен из низа сличних који се налазе у Ристовићкиним песмама о ситницама. Када из своје главе, из путовања по својој соби крене путем правог доживљаја, песникиња на завршетку песме смешта и једно од успелијих позивања на литерарну традицију у виду ауторкиног превода/прераде стихова Вилијама Блејка: „И свет у зрну песка. И небо у дивљем цвату. / И Бескрај на длану руке. И вечност у једном сату“.

Наведедна реприза ове песме, „Смрт на фотографији“, наводи каталог фотографија поред тих знаменитости, које и поред тога што никада нису имале потенцијал да буду животне, тек сада, као слика лажи која је прошла заправо приказују смрт на фотографији. То је заправо албум фотографија у којима се не може наћи ништа што је представљало тај прошли живот, делом због тога што прошли живот није ни фотографисан,

већ су фотографисане фантазије, делом због тога што се живот и не може сачувати на фотографији већ само у успомени.

Још храбрију, а свакако оригиналнију критику посете знаменитостима Ристовићка даје у песми „Музеј неисторије света”: „Одведите ме / у музеј неисторије света. / Тамо где нису изложене / лепе колекције оног што је / једна нација опљачкала од друге / називајући то / наслеђем цивилизације и епохе”. Тешко је наћи луциднију и тачнију критику историјских знаменитости од ове. Ко једном историјске музеје погледа као ризнице пљачкашког блага, њега је, како каже песникиња, тешко убедити „да се та музејска књига / може читати друкчије”. Овде је, међутим, важно водити рачуна о нијанси. Песма о енглеском пљачкању египћанских или грчких историјских споменика била би предвидљива. У овој песми, нажалост не довољно експлицитно, али ипак јасно, осуђују се и позлате у нашим манастирима и ћивоти наших светаца. Све то је украдено. Као што ми жалимо што су нам после исте те драгоцености крали из цркава. „Оно што је упамћено на једном месту / није једнако упамћено на другом / као и то да смо сви, баш сви / од самог почетка били на губитку / и цаба сребрни есцајг и свилене чарапе”.

Трећа антологијска песма на тему историјских знаменитости/музеја, „Чувари галерија”, заокружује ову тему. Лиричнија него претходне, смиреног тона, она описује чуваре галерија који „готово да напамет знају како пада светлост / на лице мадоне или даме с хермелином (...) али зато свакодневно, / с пажњом и посвећеношћу / разгледају лица посетилаца / као да људска бића виде први пут”.

Већ у ових неколико песама се може видети како функционише Анина опесија појединим мотивом. Историја је лаж, ја сам у тој историји странац, дакле лаж, сјај историје је лаж јер је покраден, а вредности су у малим стварима, у ситним догађајима из живота, утисцима, промени, кретању, животу који је из света музеја и са фотографија прогнан. Свака од ових песама покушава да уђе у неку мисао која је дубоко мучи и свака стиже донекле. Тек надовезујући се једна на другу оне граде целовитију слику о ономе што треба да буде изражено, али поезија само наговештава. И управо у тој мани медијума кроз који жели да дође до истине, Ристовићка природно прелази на следеће мотиве.

Мотивом културног наслеђа бави се још песама у књизи, али ове три су најбоље. Пошто је била реч о резиденцији, понеке песме улазе у ову групу само побочно, без пресудне критике али на свој начин додајући нешто ткиву целе књиге. Заправо, најбоље од њих су најчешће коментар нечега виђеног и зачудног. У том смислу, оне представљају непосредан, жив и аутентичан доживљај који се може донети са путовања. Такве су песме „Стрва у тржном центру”, „Човек-реклама”, „Бубамара у Хилтону”, „Корњача у кафани” и др.

Од друга два мотива, онај везан за литерарно наслеђе је најмање развијен па је довољно само регистровати га у понекој песми. Тако се у песми „Крој књиге”, иначе везаној за мотив малих ствари, он појављује равноправан, али вредност песме је свакако на страни овог другог мотива: „Али на тешким коленима / расту стубови прочитаних књига – / у тишини, између три готове хаљине, / две сужене кошуље и два скраћена капута – / од њих би се сазидати већ могао храм / и читава библиотека”. Ова песма је сјајан пример амалгама мотива које Ристовићка вешто преплиће један са другим – ситни свакодневни послови, писање као један од тих послова (али и књижевност као подстицај за писање) и најзад храм. Док су посете музејима омануле у томе да инспиришу, да тренутак учине живим, читање је у томе успело. Књижевност као прекрајање прочитаног, његова трансформација, не као плагијат већ зато што је и читање део аутентичног живота, за разлику од масовне посете музејима и знаменитостима где се туристи фотографишу као на траци. Храм који се овим сагради није настао пљачком, ово је храм који је настао из обожавања. Избор женског посла, поред тога што је тај посао у овом случају сасвим примерена метафора, мали је Ристовићкин данак феминизму, који се, никада превише неизражен, никада тако да поремети песму, може наћи и другде у књизи.

Постоји и један број изразито лиричних песама, које као да су се загубиле у овој књизи. Рецимо, песма „Облак један”, са стиховима „Има један облак који / и даље путује између двоје / испружених на два брега / као на два рамена истог тела”. Или „Песма о керуши”: „Моја мала керуша / није само пас / она је и дрво”. Овде треба имати у виду да се Ана Ристовић формирала као песникиња деведесетих година и да је данас можда и најаутентичнији представник те генерације. А једно од основних песничких начела те генерације је била доследност. Отуда ове песме, упркос томе што освежавају књигу, делују збуњујуће.

Напокон, Ана Ристовић је овом књигом дала најбољу збирку песама још од *Живоша на разгледници*, ојачала и развила нека од својих тематских језгара и дала озбиљну критику савременог површног односа према културном наслеђу. Није згорег напоменути да је ова књига, која тако оштро осуђује безумни туризам, објављена непосредно пре избијања пандемије коју је управо тај безумни туризам и развио. Још једном се, на тужан начин, показало како живот имитира уметност.

Никола ЖИВАНОВИЋ